

Тетяна Володимирівна Коваль,
кандидат історичних наук,
завідувачка відділу джерелознавства
Інституту рукопису
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
ORCID: 0000-0001-9207-7512
e-mail: ktvbon@ukr.net

АРХІВНА СПАДЩИНА М. І. САГАРДИ У ФОНДАХ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО (ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Метою роботи є виявлення та характеристика архівної спадщини М. І. Сагарди, що відклалась у відомчих та особових фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, наукової об'єктивності та сукупності методів історичного дослідження – історичного, порівняльного, хронологічного, джерелознавчого, архівознавчого, бібліографічного. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше комплексно виявлено та залучено до наукового обігу архівні документи, які стосуються життєвого шляху та трудової діяльності М. І. Сагарди. Здійснено аналіз змісту та складу документів, виконано систематизацію виявлених документальних ресурсів як цілісної інформаційної збірки. Досліджено науковий доробок ученого, його роботи класифіковані за тематичним та хронологічним принципами, встановлено опубліковані та неопубліковані матеріали з його наукової спадщини. На базі архівних джерел реконструйовано життєвий шлях М. І. Сагарди та основні етапи його наукової, педагогічної, трудової діяльності. Визначено інформаційну складову архівної спадщини вченого як джерела з історії бібліотечної справи України і, зокрема, формування спеціалізованих фондів у період заснування та становлення Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. **Висновки.** Архівна спадщина М. І. Сагарди зберігається в різних архівосховищах. Значний комплекс документів ученого відклався в особових, відомчих та комплексних фондах Інституту рукопису НБУВ. Виявлена архівна спадщина включає багатоманітні за жанрами та тематикою матеріали різного походження та комплектування й охоплює період 1918–1933 рр. Об'єднання розпорошеної архівної спадщини М. І. Сагарди в єдиний інформаційний ресурс дозволить ефективніше залучити виявлені документи до наукового обігу та сприяти багатогранному вивченню наукового спадку вченого.

Ключові слова: М. І. Сагарда, архівна спадщина, Інститут рукопису, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Актуальність теми дослідження. 1 грудня 2020 р. виповнюється 150 років від дня народження українського бібліографа, педагога, теолога, філософа, перекладача Миколи Івановича Сагарди. Особистість науковця захоплює своєю багатогранністю та високим рівнем, досягнутим ученим у кожному з напрямів

його діяльності. Такою ж різноманітною є і його творча спадщина, яка до цього часу викликає велику зацікавленість у науковій спільноті. На сьогодні немає особового фонду М. І. Сагарди, проте значний масив документів відклався у фондах різних архівних установ. Найширше архівна спадщина М. І. Сагарди репрезентована в Інституті рукопису НБУВ. Епізодичні матеріали зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Державному архіві м. Києва. Актуальність даної теми визначається недостатнім ступенем вивчення та залучення до наукового обігу документів, які досі не втратили своєї актуальності і за своїм складом та змістом є цінним джерелом інформації в галузі бібліотеко- та бібліографознавства.

Аналіз досліджень і публікацій. Архівна спадщина М. І. Сагарди та визначення її інформаційної складової досі не актуалізовані: немає комплексних досліджень, які б висвітлювали життєвий шлях та творчий доробок науковця. Найбільш вивченою є його діяльність у галузі книгознавства, бібліографії та бібліотечної справи, яка розглядалась у працях Л. А. Дубровіної [1], Г. І. Солоіденко [2], В. В. Матусевич [3], Т. В. Коваль [4]. Педагогічна діяльність побіжно висвітлена у студіях В. Мірошніченко [5], Н. А. Шип [6], В. Сагарди [7]. Історії заснування Візантологічної комісії ВУАН, членом якої був М. Сагарда, присвячена дисертація А. М. Чередниченко [8].

Мета дослідження. Виявлення документів, які становлять архівну спадщину М. І. Сагарди і зберігаються у фондах Інституту рукопису НБУВ, та характеристика їхнього інформаційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Микола Іванович Сагарда народився 1 грудня 1870 р. у місті Золотоноші Полтавської губернії в родині священика [9, арк. 21–24]. Там минули його дитинство і роки навчання в початковій школі. У 1881 р. Микола вступає до Переяславської духовної школи, потім – до Полтавської духовної семінарії. У 1892 р. М. І. Сагарду рекомендують до Петербурзької духовної академії, яку він з відзнакою закінчує в 1896 р., отримує призначення на посаду викладача латини Полтавського духовного училища, згодом, від 15 жовтня 1899 р., – викладача церковної та біблійної історії Полтавської духовної семінарії.

У 1904 р., після захисту дисертації, стає магістром богослов'я, в 1917 р. – доктором історії. З 1905 р. затверджений у званні понадштатного екстраординарного професора кафедри патрології Санкт-Петербурзької духовної академії, з 1909 р. М. І. Сагарда – штатний екстраординарний професор, з 1917 р. – штатний ординарний професор академії.

Одночасно був секретарем Санкт-Петербурзького духовно-цензурного комітету, а з 1911 р. – редактором академічного журналу «Християнское чтение», що виходив при Санкт-Петербурзькій духовній академії під його керівництвом до 1918 р.

Підготував фундаментальне патрологічне дослідження «Святой Григорий Чудотворец, епископ Неокессарийский. Его жизнь, творения и богословие», опубліковане в 1916 р.

Після ліквідації Духовної академії в 1918 р. М. І. Сагарда повернувся разом з родиною до Полтави. У лютому 1919 р. його обирають приват-доцентом кафедри історії Церкви Університету св. Володимира в Києві, а з 20 травня 1919 р. зараховують до штату Всенародної бібліотеки України (далі – ВБУ). Від 1920 р., після чергового повернення до Полтави, очолює тамтешню Центральну наукову бібліотеку та викладає історію візантійської культури в Полтавському Українському інституті народної освіти.

У 1924 р. М. І. Сагарда знову в Києві та обіймає посаду завідувача відділу періодики ВБУ. Під його безпосереднім керівництвом розпочинається масштабна реорганізація діяльності підрозділу. Згідно із розробленим Миколою Івановичем перспективним планом роботи відбулися зовнішнє й внутрішнє впорядкування фонду, вмотивований та логічний розподіл періодичної преси на три підвідділи з подальшою диференціацією за територіально-етнографічною та мовною ознаками.

Від перших днів заснування Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії (далі – НДКБ) М. І. Сагарда обирається до складу Президії, а в 1927 р. стає головою бібліографічної секції НДКБ. Керує роботою аспірантів у галузі теорії й методології бібліографії та історії іноземної бібліографії. Як досвідчений і вмільний організатор з великим досвідом роботи у видавничій справі бере безпосередню участь в організації нового часопису «Журнал бібліотекознавства й бібліографії» і протягом декількох років входить до складу його редакційної колегії.

У листопаді 1926 р. була започаткована Бібліографічна комісія ВУАН, на яку покладалося завдання зі створення українського бібліографічного репертуару. На Першому пленумі комісії 11–14 квітня 1927 р. М. І. Сагарду було обрано її вчешнім секретарем [10].

Крім своєї основної діяльності, брав активну участь у роботі різних громадських організацій, зокрема був членом Бібліотечної комісії Будинку вчених, Українського бібліологічного товариства.

На нашу думку, особливо слід відзначити діяльність Миколи Івановича в Комісії для вивчення візантійської писемності та її впливу на Україну, заснованій 1 квітня 1926 р. на засіданні Історично-філологічного відділення ВУАН під головуванням академіка Ф. І. Міщенка. Уже на першому засіданні комісії М. І. Сагарду було одногосно обрано заступником голови [11]. Під час роботи в цій інституції вчений займався складанням зведеного каталогу візантологічної літератури, виступав з доповідями, зокрема «З історії візантійських джерел слов'яно-російської Бджоли. І. Загальний огляд походження й розвитку греко-візантійських антологій».

Наприкінці 20-х років, після хвилі репресій проти знакових співробітників ВБУ, М. І. Сагарду було відсторонено від керівної й науково-педагогічної роботи та тимчасово переведено на посаду бібліотекаря-фахівця у відділ обробки. Незважаючи на несправедливі обвинувачення, він і надалі впроваджував у життя проект з об'єднання та впорядкування фонду періодичних видань. Окрім того, брав участь у підготовці до друку зведеного каталогу іноземних періодичних видань бібліотек м. Києва. Досконало володіючи іноземними мовами, здійснював остаточну звірку й коректуру, уклав науково-довідковий апарат до каталогу, зокрема алфавітний покажчик і покажчик видавництва. Підготував до друку «Каталог видань Всеукраїнської АН за 1930 р.», «Систематичний каталог видань ВУАН за 1931 р.», «Каталог антикварної книжки».

У 1931 р. українською академією прокотилася нова хвиля репресій. Упродовж 1932 р. на спеціальних відкритих пленумах НДКБ заслуховувалися самокритичні виступи провідних фахівців Бібліотеки. 4 лютого 1932 р. на черговому засіданні пленуму М. І. Сагарда виголосив доповідь «Минула робота ВБУ над проблемою українського бібліографічного репертуару. Критичний і самокритичний аналіз». Нестандартний виступ Миколи Івановича визнали шкідливим, неправильним та однобоким, після чого він, категорично не визнавши гострої критики своєї роботи, написав заяву про звільнення за власним бажанням.

Видатний теоретик та практик бібліотечної справи, провідний спеціаліст у галузі національної бібліографії та періодичних видань, він був змушений назавжди полишити улюблений фах.

Однак на цьому трудова діяльність М. І. Сагарди не закінчилася: він і надалі продовжував працювати в Академії наук – уже на посаді коректора академічного видавництва. За його участі були опубліковані каталоги наукових видань ВУАН.

Не полишав М. І. Сагарда і перекладацької роботи. Упродовж 1930-х років побачили світ у його перекладі українською твори Діккенса, Гюго, Стендаля.

Помер М. І. Сагарда в Києві в період німецької окупації. На жаль, точна дата смерті Миколи Івановича невідома. В «Енциклопедії українознавства» зазначається 1943 р. [12, с. 2687], у дослідженнях П. П. Ротача – 16 березня 1942 р. [13, с. 107].

Більшість із наведених фактів із життя і творчості М. І. Сагарди підтверджуються документами, виявленими у фондах Інституту рукопису, що хронологічно охоплюють період 1918–1933 рр.

Документальний комплекс архівної спадщини вченого доволі різноплановий та складається з біографічних, наукових матеріалів, документів службової та громадської діяльності, епістолярної спадщини, фотодокументів. Основний масив архівних матеріалів ученого міститься у відомчому архіві НБУВ, комплексних фондах – «Літературні матеріали», «Листування», «Архів Української/Всеукраїнської Академії наук (1918–1933)» та особових фондах – С. І. Маслової, С. П. Постернака, П. М. Попова, Є. О. Ківлицького. Для інформації зазначимо, що документи

М. І. Сагарди є також у фондах «Міністерство освіти і науки України, м. Київ» Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО) та «Київський університет Св. Володимира» Державного архіву м. Києва.

Отож у відомчому архіві НБУВ зберігаються матеріали, що висвітлюють історію заснування, організації та функціонування Національної/Всенародної бібліотеки України. Так, у протоколах Тимчасового комітету та Ради бібліотекарів зафіксована інформація щодо першого періоду діяльності М. І. Сагарди у ВБУ. Це, зокрема, матеріали засідання Тимчасового комітету (далі – ТК) для заснування Бібліотеки, на якому В. І. Вернадський у жовтні 1918 р. порушив питання про необхідність створення каталогу «Desiderata», згідно з яким мав комплектуватися фонд ВБУ [14, арк. 10–13]. Саме з укладання Каталогу книг Нового завіту й Вселенської Церкви до 1054 р. як частини «Desiderata» розпочав свою діяльність у Бібліотеці М. І. Сагарда (і навіть, як свідчать документи, отримав за це аванс у розмірі 1000 рублів [15, арк. 91–97]). Надалі М. І. Сагарда обіймав посади каталогізатора, старшого бібліотекаря, а після структурних змін у ВБУ у вересні 1920 р., коли посада старшого бібліотекаря стала відповідати посаді завідувача структурного підрозділу, – керівника відділу україніки. Побіжно документи фіксують й виконання вченим інших обов'язків, зокрема він тимчасово виконував обов'язки секретаря ТК та товариша (заступника) директора Бібліотеки, представника від ВБУ в Комітеті охорони пам'яток старовини і мистецтва та ін. [15, арк. 120, 126, 128, 137].

Інша, більш різнопланова та фактографічно наповнена, група документів з архіву НБУВ стосується другого періоду роботи вченого в Бібліотеці, коли він разом із родиною переїздить з Полтави до Києва і з жовтня 1924 р. повертається до ВБУ. Насамперед, це матеріали, які характеризують його службову діяльність на посаді завідувача відділу періодики. Найширше представлено щорічні звіти та перспективні плани роботи, підготовлені М. І. Сагардою упродовж усього періоду керування відділом періодики, а також, з 1929 р., – відділом комплектування. Документи відображають складні та копіткі процеси комплектування, організації, формування бібліотечних фондів, зокрема журнальної періодики [17]. Саме в цей період М. І. Сагарда розробляє концепцію організації фонду періодичних видань, створює оптимальну структуру розміщення фонду та розпочинає масштабну реорганізацію відділу згідно із розробленим ним планом.

Інший комплекс документів репрезентує діяльність М. І. Сагарди з оцінювання та передання монастирських зібрань до Бібліотеки. Серед них – мандат представника ВБУ, уповноваженого прийняти від Ф. М. Морозова книгозбірню Києво-Видубицького монастиря, та рапорт директорові ВБУ про стан «Бібліотеки митрополита Флавіана».

Зберігаються в Архіві НБУВ і матеріали біографічного характеру, серед яких – біографія вченого, послужний список та копії посвідчень співробітника Бібліоте-

ки, довідки, зокрема за 1933 р., про роботу в Бібліотеці для подання до Київського державного університету. Важливо зазначити, що деякі біографічні дані, про які свідчать документи з Архіву НБУВ, відрізняються від офіційних даних та особових справ М. І. Сагарди більш раннього періоду з фонду Державного архіву м. Києва (ф. 16). Зокрема, в біографії 20-х років учений, можливо з огляду на політичну ситуацію у країні, змінює місце народження та соціальний статус родини, зазначивши, що з'явився на світ у с. Шабельники Золотоніського повіту на Полтавщині в родині дяка [18].

Окремий комплекс становлять матеріали Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії, заснованої при ВБУ в 1925 р. Це – наукові плани, звіти, повідомлення, протоколи комісії, списки доповідей, публікацій, програми для аспірантів ВБУ, – власне документи, що ілюструють науково-дослідну діяльність М. І. Сагарди як члена Президії НДКБ, голови бібліографічної секції, наукового керівника аспірантів у галузі теорії та методології бібліографії, а також історії іноземної бібліографії.

Особливу наукову вагу мають протоколи засідань Президії НДКБ, зокрема спеціальних відкритих пленумів комісії в період сталінських репресій, на яких її провідні фахівці виступали із самокритичними доповідями. Один з небагатьох, М. І. Сагарда побудував свою доповідь не за загальноприйнятим шаблоном – із засудженням попередніх помилок, а як наукову полеміку з К. А. Довганем, декларуючи його полемічні висловлювання та перекручування історичних фактів не обґрунтованими [19].

Суттєво доповнюють інформацію стосовно наукової праці М. І. Сагарди матеріали з особових фондів С. П. Постернака та С. І. Маслової. Так, у фонді С. П. Постернака (ф. 52) – першого офіційного директора ВБУ (1922–1929) – відклалися документи, присвячені основним напрямкам діяльності та перспективам розвитку відділу періодики, розробленим М. І. Сагардою в 1926–1928 рр.: «До плану об'єднання фондів Всенародної бібліотеки України», «Відділ Періодика». Значний інтерес для дослідників становитиме неопублікована робота вченого стосовно принципів формування українознавчих фондів «До питання про організацію відділу україніка». Зберігаються в особовому фонді С. П. Постернака також матеріали академічної Бібліографічної комісії, секретарем якої був М. І. Сагарда і діяльність якої висвітлював на сторінках фахових часописів. Це, зокрема, повідомлення про роботу Бібліографічної комісії, кошторис видатків, постанови, тези доповідей та резолюції на них. Необхідно зазначити, що у відомчих архівах НБУВ та ВУАН також зберігаються окремі документи комісії. Серед них, у фонді «Архів УАН/ВУАН», виявлено рукописний текст праці науковця «Бібліографічна комісія при Українській академії наук. Перший пленум комісії».

У фонді С. І. Маслової (ф. 33) – завідувача відділу стародруків ВБУ – містяться численні розвідки вченого з результатами його багаторічних практичних

напрацювань у галузі періодики, зокрема «Обсяг поняття “періодика” (До основних питань зведеного каталогу періодичних видань у бібліотеках України)», де він фундаментально обґрунтував обсяги поняття «періодика», розробив критерії віднесення документа до цієї групи [20]. Створенню Українського бібліографічного репертуару присвячені роботи «Основні проблеми українського бібліографічного репертуару», «Організація бібліографії на Україні». Із своїми науковими та практичними напрацюваннями М. І. Сагарда упродовж 1926–1932 рр. виступав на конференціях, пленумах Бібліографічної комісії, засіданнях НДКБ, оприлюднював їх у «Журналі бібліотекознавства та бібліографії», «Бібліотечному збірнику», журналах «Україна», «Шлях освіти» та ін. Зберігається у фонді С. І. Маслова й доповідь «Минула робота ВБУ над проблемою українського бібліографічного репертуару. Критичний та самокритичний аналіз», яку М. І. Сагарда виголосив на сумнозвісному засіданні НКДБ у лютому 1932 р.

Важливе місце в комплексі наукових матеріалів ученого посідають тексти статей та рецензій, підготовлених ним для журналу «Україна», які надійшли до ІР НБУВ у складі фонду «Архів УАН/ВУАН (1918–1933)» (ф. X). Це, зокрема: «Наші завдання щодо періодичної преси на Україні», бібліографічний нарис «Україніка в російських журналах за 1927 р.», рукописний та машинописний текст розгорнутої рецензії М. І. Сагарди на видання «Часописи Поділля. Історично-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776–1926) та 10-ліття існування УСРР», підготовлене співробітниками Вінницької філії ВБУ М. Білінським, Н. Співачевською, І. Кревецьким.

Окрім того, у фонді академії є й матеріали Візантологічної комісії ВУАН. Документи репрезентують протоколи засідань, списки членів комісії, плани роботи, заяви, оголошення, рахунки, листування, які висвітлюють активну участь М. І. Сагарди в заснуванні та діяльності Візантологічної комісії, що займалася вивченням візантійської культури, особливо тих її ділянок, які певним чином вплинули на українську історію. Зокрема, М. І. Сагарда досліджував систему вищої освіти та бібліотечної справи у Візантії, а також її вплив на розвиток стародавньої української писемності.

Епістолярна спадщина М. І. Сагарди також розпорошена по згаданих вище особових, відомчих та комплексних фондах. Так, у фонді С. П. Постернака зберігається лист Миколи Івановича до Степана Пилиповича, датований 1 травня 1924 р., із проханням повернутися на роботу до Бібліотеки, «щоб ще попрацювати науково в ширшому масштабі і в кращих для цього обставинах» [21]. У комплексних фондах «Літературні матеріали» (ф. I) та «Листування» (ф. III) містяться листи М. І. Сагарди до А. Ю. Кримського, зокрема лист від 31 березня 1926 р. до Агатангела Юхимовича як до голови Історично-філологічного відділення ВУАН, де йдеться про необхідність заснування Візантологічної комісії [22]. У фонді С. І. Маслова привертає увагу лист О. І. Сагарди до Сергія Івановича від 15 лю-

того 1944 р., у якому він намагається з'ясувати долю старшого брата – Миколи Івановича Сагарди.

Офіційний епістолярій М. І. Сагарди як завідувача відділу періодики та секретаря Бібліографічної комісії відклався відповідно в Архіві НБУВ та в «Архіві УАН/ВУАН» і репрезентує листування з бібліотеками, інститутами, книжковими палатами й іншими установами та організаціями з питань комплектування фонду, координації бібліографічної роботи, проведення конференцій та пленумів тощо.

Зберігаються у фондах НБУВ і фотодокументи із зображеннями М. І. Сагарди. Так, в особовому фонді П. М. Попова (ф. 285) – завідувача відділу рукописів Бібліотеки – є світлина Миколи Івановича та Павла Миколайовича з головним хранителем Музейного містечка Ф. М. Морозовим (1883–1962); фотознімок зафіксував їх і у відділі шиття Лаврського музею старожитностей 30 квітня 1925 р. у колі колег. Наявність цих знімків особливо цінна, враховуючи той факт, що фотографії М. І. Сагарди майже не збереглися.

Фрагментарно доповнюють архівну спадщину М. І. Сагарди матеріали інших архівних установ. Біографічні документи з фондів ЦДАВО містять у своєму складі біографічну довідку 1920–1921 рр. – періоду його роботи в Полтавському Українському інституті народної освіти; рукописну автобіографію, анкетний листок 1927 р. У фондах Державного архіву м. Києва є формулярний список та біографія, датовані 1919 р., матеріали науково-педагогічної діяльності М. І. Сагарди на посаді професора Університету св. Володимира в Києві, протоколи засідань історично-філологічного факультету, доповідні записки, навчальна програма з курсу давньохристиянської літератури.

Наукова новизна. Залучені до наукового обігу архівні документи М. І. Сагарди, що зберігаються у фондах ІР НБУВ, є цінним джерелом інформації про життєвий та творчий шлях ученого, зокрема в період його роботи у ВБУ.

Висновки. Архівні матеріали М. І. Сагарди містяться в різних архівосховищах України. Значний комплекс документів ученого відклався в особових, відомчих та комплексних фондах ІР НБУВ. Виявлена архівна спадщина доволі багатогранна та включає різноманітні за видами і тематикою матеріали 1918–1933 рр. Віднайдений, систематизований та узагальнений документальний комплекс дає змогу визначити пріоритетні напрями наукової та творчої діяльності М. І. Сагарди, висвітлити основні етапи його життєвого шляху.

Список використаних джерел

1. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941. Київ : НБУВ, 1998. 336 с.
2. Солоіденко Г. І. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку. Київ, 2010. 204 с.
3. Матусевич В. В. Діяльність Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії ВБУ в 1925–1933 рр. Київ, 1998. 121 с.
4. Коваль Т. Практик та теоретик бібліотечної справи Микола Іванович Сагарда // Наукові праці НБУВ. Київ, 2004. Вип. 13. С. 139–149.
5. Мірошниченко В. Релігійно-педагогічні ідеї у працях викладачів Полтавського інституту народної освіти // Витоки педагогічної майстерності. 2019. Вип. 23. С. 154–157.
6. Шип Н. А. Ідея всеслов'янської духовно-православної єдності у творах викладачів і студентів Київської духовної академії (друга половина XIX – початок XX ст.) // Рукописна та книжкова спадщина України. 2013. Вип. 17. С. 25–54.
7. Сагарда В. Виховні ідеали у спадщині Миколи Сагарди // Слов'янофілство і його ідеали. Ужгород. 2000. С. 3–7.
8. Чередниченко А.М. Візантологічні студії в Українській Академії наук (1919 – середина 1930-х рр.): автореф. дис... канд. іст. наук. Київ, 2009. 16 с.
9. Державний архів м. Києва. Ф. 16. Оп. 465. Од. зб. 4811. Арк. 21–24.
10. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ). Ф. 52. Од. зб. 228.
11. ІР НБУВ. Ф. X. Од. зб. 21493.
12. Енциклопедія українознавства. Т. 7. Львів, 1998. С. 2686–2687.
13. Ротач П. П. Літературна Полтавщина // Архіви України. 1968. № 4. С. 107.
14. Архів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – Архів НБУВ). Оп. 1. Од. зб. 1. Арк.10–13
15. Там само. Арк. 91–97.
16. Там само. Арк. 120, 126, 128, 137.
17. Там само. Оп. 1. Од. зб. 87, 270, 313, 317.
18. Там само. Оп. 1 л. Од. зб. 19.
19. Там само. Оп. 1. Од. зб. 398.
20. ІР НБУВ Ф. 33. Од. зб. 2822.
21. Там само. Ф. 52. Од. зб. 423.
22. Там само. Ф. I. Од. зб. 24153.

Tetiana Koval,

Candidate of Sciences (History),

Head of Department of Source Studies

of Institute of Manuscript

of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

ORCID: 0000-0001-9207-7512

e-mail: ktvbon@ukr.net

Archival heritage of M. I. Saharda in fonds of Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (to 150th anniversary of his birth)

The aim of the work is to identify and characterize the archival heritage of M. I. Saharda, which was deposited in the departmental and personal fonds of the Institute of Manuscript of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. **The research methodology** is based on the principles of historicism, scientific objectivity and a combination of methods of historical research – historical, comparative, chronological, source study, archival study, bibliographic. **The scientific novelty** of the work lies in the fact that for the first time archival documents relating to the life and work of M. I. Saharda were comprehensively revealed and brought into scientific circulation. The analysis of the content and composition of documents was carried out, and the systematization of the identified documentary resources as an integral information assembly was also done. The scientific potential of the scientist was investigated, his works are classified according to thematic and chronological principles, published and unpublished materials from his scientific heritage are established. On the basis of archival sources, the life path of M. I. Saharda and the main stages of his scientific, pedagogical, labor activity are reconstructed. The informational components of the archival heritage of the scientist are determined as sources on the history of librarianship in Ukraine and, in particular, the formation of specialized fonds during the founding and formation of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. **Conclusions.** The archival heritage of M. I. Saharda is preserved in various archives. A significant set of documents of the scientist was deposited in the personal, departmental and complex fonds of the Institute of Manuscript of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. The discovered archival heritage includes materials of various genres and topics of various origins and acquisition and covers the period of 1918–1933. The unification of the scattered archival heritage of M. I. Saharda into a single information resource will make it possible to more effectively attract the discovered documents into scientific circulation and contribute to the multifaceted study of the scientific heritage of the scientist.

Key words: M. I. Saharda, archival heritage, Institute of Manuscript, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

*Стаття підготовлена 4 березня 2020 року;
подана до друку 10 березня 2020 року.*